

JAN MOKE

MINIATURIST GENT-BRUGSE SCHOOL 1478

Jan Moke, verlichter, is geen onbekende naam in de kunstlexikons U. Thieme, F. Becker en J.W. Bradley (1). De gegevens die over Moke bekend zijn werden hoofdzakelijk ontleend aan archivalia uit het Brugse Stadsarchief. Hierdoor is het dan ook normaal dat J. Moke bijna uitsluitend beschouwd wordt als een Brugs verlichter. Het auteurschap van Jan Moke is wel te achterhalen aan de hand van een merkteken dat hij plaatste in het Gildeboek van Sint-Lukas te Brugge in 1500.

Het doel van deze bijdrage is aan te tonen dat Jan Moke omstreeks 1478 te Gent verbleef en behoorde tot de stadsgenoten, zoals de bekende miniaturisten: Sander Bening, Claas Spierinc, Johannes Spierinc, Gheeraert Horenbout.

Het lidmaatschap van Jan Moke is bij de nering van de Gentse meesterschilders niet bekend; zijn naam staat niet vermeld bij de Gentse meesters die het beroep van verlichter mochten uitoefenen (2). Nochtans is er wel een spoor van zijn verblijf te Gent duidelijk merkbaar met de vermelding "*Jan Moke, verlichter*" bij de Rederijderskamer. Jan Moke is bekend als lid van de Gentse Rederijderskamer Maria-Theeren. De Rederijderskamer werd in 1478 officieel erkend, maar zal wellicht een vroegere stichtingsdatum hebben gekend (3). Het godsdienstig gilde was tegelijkertijd een rederijderskamer, die het beoefenen van de kunst der retorijken tot doel had (4). Na de officiële erkenning wordt, zes jaar later in 1484, het ledenboek aangelegd waarin 332 namen geboekt staan (5). Naast de leden die behoorden tot de adellijke stand, de geestelijke stand, de patriciërs en andere personen uit de hogere ambtenarij en sociale klasse, vinden we een meerderheid van leden waarvan het beroep niet genoemd wordt. Voor wat de kunstambachten betreft vinden we wel geciteerd: goudsmid, schilder, beeldsnijder, verlichter, boekschrijver, trompetist, steenhouwer. Er wordt geen verblijfplaats aangeduid zodat we hieruit kunnen afleiden dat de leden Gentse poorters zullen geweest zijn.

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Verlaert es / ende huer medenlygh
 zyn ghe stant by name en tenne
 name Dighen die op die zelve
 Sachte kerkeder twille ghyne

Douchin
 Item wst pater de Wolff. P
 Dider vmeer O
 + Jan molle O
 Jan vander meer O
 Guain de fact O
 stach de rentre O
 Aduain metten eyre O
 Jhulius van mangelen O
 Aduain Kemmer O
 Antome de rompe O
 Symon van der Gynne O
 Joob de busgrone O

Afb. 1. Brugge. Stadsarchief. Gildeboek.

Afb. 2. Miniatuur uit het Gildeboek van de Gentse Huidevetters. Copyright A.C.L. Brussel - Foto Nr. 85040.

In de ledenlijst van de Rederijkerskamer Maria-Theeren staan de namen van drie verlichters: *Jan vanden Vallegate, verlichtere en boucschrievere; Jan Spierinc verlichtere; Jan Moke, verlichtere* (6). Via de Rederijkerskamer was Jan Moke bekend met de figuren Claes Spierinc en Jan Spierinc (vrijmeester-schilder geworden in 1477). De ledenlijst is wel een duidelijk bewijs dat Jan Moke omstreeks 1478 te Gent verbleef en bekend was met de leidende figuren der lokale miniatuurschool, waaronder Sander Bening, G. Hoorenbout, Cl. Spierinc en Jan Spierinc.

De uitwijking van de Gentse miniaturisten naar Brugge is een bekend feit in de geschiedenis van de miniatuurschool en gaf aanleiding tot het ontstaan van de Gent-Brugse miniatuurschool. Vermoedelijk behoorde ook Jan Moke tot deze generatie van miniaturisten die Gent verlieten en een betere toekomst zagen in hun vestiging te Brugge als verlichter.

Een verder spoor van Jan Moke brengt ons in Brugge. Uit het Brugse tijdschrift "Le Beffroi" ontleen we meer bijzonderheden over zijn verblijf te Brugge (7).

In 1485 is Jan Moke lid van het St.-Lucasgilde, bekend als beeldemakere. Het jaar nadien neemt hij een leerjongen Baltyn Wihil in dienst.

1487: Jan Moke wordt lid van het St.-Jansgilde. Gelijktijdig wordt Simon Beninc als lid geboekt. De rekening van de ontvangsten vermeldt: *van incommende ghildebroeders en ghilde zusters ende leerkinderen 12 grooten* betaald door ieder. In 1499 wordt Jan Moke vermeld bij de Brugse librariers, die een geschil hadden met de abt van de St.-Bartholomeusabdij.

Het belangrijkste document dat ons in staat stelt het werk van Jan Moke te identificeren is het Gildeboek van de Brugse Ambachten der beeldmakers en der zadelmakers, lopende van de jaren 1453-1578, berustend in het Stadsarchief te Brugge. Het ambacht van de beeldmakers of schilders en van de zadelmakers omvatte ook de gareelmakers, de glazeniers, de spiegelmakers en de houtbeeldhouwers. We hebben deze belangrijke studiebron in het Stadsarchief te Brugge persoonlijk geconsulteerd en geconstateerd dat de transcriptie van deze tekst, gepubliceerd door D. Van De Castelee in "Les Annales de la Société d'Emulation de Bruges" (8) voor heel wat correcties vatbaar is. Een aanmerking die archivaris C. Van Den Haute reeds maakte in zijn studie "La corporation des peintres de Bruges" (9).

Op 21 maart 1500 verscheen in het Brugse Gildeboek van de Ambachten een ordonnantie waarin de verlichters verzocht worden hun merkteken te komen plaatsen in het nieuwe Gildeboek. De verlichters met de hand moeten poorters zijn van Brugge en het vrijmeesterschap van het ambacht genieten (10). Na de tekst van de ordonnantie volgen twaalf namen van verlichters die zich aangemeld hebben en gelijktijdig hun merkteken in het boek plaatsten. Vier van deze verlichters zijn te Gent bekend.

Sander Bening werd in 1469 vrijmeester-schilder te Gent;

Jan Moke, lid van de Rederijderskamer Maria-Theeren in 1478;
 Pieter De Wulf, fs Lievin, vrijmeester-schilder in 1482 (11);
 Antonne De Trompere was leerjongen bij Pieter Van Hulst *omme hem te
 leerne de neeringhe van den verlichtene* (12). Pieter Van Hulst werd meester
 te Gent in 1480 (13)

+ Jan Moke

Het merkteken van Jan Moke ge-
 plaatst in het Gildeboek van de
 Ambachten is een gestyleerde
 bloem.

De vorm van deze gestyleerde bloem heeft blijkbaar een zekere gelijkenis
 met een bloem in de rechter randversiering van de miniatuur uit het Gilde-
 boek van de Gentse huidevetters, gedateerd 1478 (14).

Heeft de gelijkenis van het merkteken Moke met
 de bloem in de randversiering van de miniatuur in
 het Gildeboek van de huidevetters enige beteke-
 nis?

In het jaar 1478 dat Jan Moke als rederijker en als
 miniator te Gent bekend was, werd ook de miniatuur van het Gildeboek
 geschilderd. Verwijzend naar de kunsthistorische situering van deze minia-
 tuur beschreven in een recente studie over "Het cartularium der Gentse
 huidevetters", zou de verluchter die de miniatuur uitvoerde niet hebben
 behoord tot de groep zeer begaafde kunstenaars zoals Lieven van Lathem,
 Claas Spierinc en de zogenaamde Meester van Maria van Bourgondië die de
 faam van de toenmalige Gentse miniatuurkunst hooghielden (15).

De grote schakel die ontbreekt om met zekerheid de miniatuur van het
 Gildeboek te kunnen toeschrijven aan Jan Moke is de ontdekking van een
 afbeelding met dezelfde miniaturbloem waarvan het auteurschap met ze-
 kerheid door archivalia kan worden toegeschreven aan Jan Moke. Tot nogtoe
 is dit niet het geval voor de miniatuurkunst te Gent. Evenmin voor de minia-
 tuurkunst te Brugge vindt men geen spoor van zijn auteurschap in de recente
 studie van M. Smeyers en Hubert Cardon "Merkttekens in de Brugse minia-
 tuurkunst", verschenen in 1990 (16).

Als besluit van ons artikel, zijn we van oordeel dat Jan Moke, verlichter, een
 plaatsje verdient bij de Gentse miniaturisten van de 15de eeuw.

NOTEN

1. L. BAER, MOKE (Jan), in U. THIEME, F. BECKER, Allgemeines Lexikon der bildenden
 Künstler von der Antike bis zur Gegenwart, vol. XXV, Leipzig, 1931, p. 25.
 J.W. BRADLEY, A. Dictionary of miniaturists, illuminators, vol. II, Londen, 1888, p. 332.
2. V. VAN DER HAEGHEN, Mémoire sur des documents faux relatifs aux anciens peintres,
 sculpteurs et graveurs flamands, Brussel, 1899, p. 57-58.

3. Archief St.-Jacobskerk Gent, nr. 1471-184, 14 aug. 1478.
4. F. VERSTRAETEN, De Gentse St.-Jacobsparochie, vol. I, 1100-1500, Gent, 1975, p. 237.
M. BEYAERT, Opkomst en bloei van de Gentse Rederijderskamer Marien Theeren, Kultureel Jaarboek Prov. Oost-Vl., Bijdragen, nieuwe reeks nr. 7, Gent, 1978, p. 26.
5. Arch. St.-Jacobskerk Gent, Ledenboek, nr. 1472, aanvang 1484.
6. Idem, f° 15 r°, v°.
7. Documents inédits sur les enlumineurs de Bruges, Le Beffroi, vol. II, Brugge, 1864-1865, p. 301, 305, 306. Idem. vol. IV, 1872-1873, p. 331.
8. D. VAN DE CASTEELE, Keuren 1441-1774, Le Livre d'admission 1453-1474 et autres documents inédits concernant la gilde de St. Luc de Bruges, in "Annales de la Société d'Emulation de Bruges", jg. 18, p. 210.
9. C. VAN DEN HAUTE, La corporation des peintres de Bruges, Brugge, Kortrijk, s.d. (1915).
10. S.A. Brugge, Gildeboek, F° 112 v°.
11. V. VAN DER HAEGHEN, ibidem, p. 58.
12. S.A.Gent, Reg. Keure, 1486-1488, nr. 301/59, f° 10.
13. V. VAN DER HAEGHEN, ibidem, p. 58.
14. S.A.G. Reeks 192, nr. 1.
15. M. DAEM en Dr. A. DE SCHRIJVER, Het cartularium der Gentse huidevetters. Handelingen Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, Deel XLVI, 1992, 98-99.
16. M. SMEYERS en HUBERT CARDON, Merktekens in de Brugse miniatuurkunst. Uitgegeven door C. Van Vlierden en M. Smeyers, Leuven, Uitgeverij Peeters, 1990, 45-70.

Marcel DAEM
1-6-93
